Кір БУЛИЧОВ

ВАЖКА ДИТИНА

Мені запам'яталася одна розмова. Нічого в ній особливого — я таких розмов наслухалася сотні. Але тоді мені раптом спало на дуску, що сторонній людині нізащо б не здогадатися, в чому справа.

Моя бабуся сиділа в сусідній кімнаті і скаржилася на життя своїй подрузі Ельзі. Я до таких бесід відношуся позитивно: бабусі корисно виговоритися. Спеціально я не прислухалася, але робота у мене була нудна, механічна, і деякі фрази запали в голову.

Я повзала на колінах по підлозі з тюбиком у руці і скальпелем у зубах і підклеювала підкладку пузиря. Різниця між дилетантом і справжнім спортсменом-пузиристом полягає в тому, що дилетант стару підкладку викидає— невелика цінність. Професіонал склеїть підкладку власними руками і піджене пузир по собі так, що його конструктор не дізнається. Адже швидкість і маневреність пузиря залежать іноді від таких невловимих дрібниць, що просто чудуєшся. Ми всі такі — професіонали. Якось я була на зборах, поряд тренувалися велосипедисти — славний пережиток зорі механічного століття. Ви б подивилися, як вони шанували, перекроювали, свердлили свої машини.

І тут я почула голос бабусі:

— Іноді у мене руки опускаються. Вчора він стрибнув на верхню раму телеекрану і з такою люттю відламав її, що я боялася — втратить пальці.

— Це жахливо, — погодилася подруга.

Усе життя у бабусі стаються події, і все життя Ельза висловлює бабусі співчуття.

Вони побалакали трохи, я не чула про що, потім голос бабусі знову проник у мою кімнату:

— Я гадала, ми його ніколи не дістанемо з-під плити. Там шпара крихітна. А він умудрився забратися в неї вночі, поки всі спали.

— Ти, напевно, страшно перехвилювала?

— Не те слово. Вранці встаємо, його ніде немає. Олег (мався на увазі мій тато) мало з глузду не з'їхав. А я пішла на кухню, тільки-но набрала на плиті код, як у Катеринки виникло передчуття. Вона зазирнула в шпару. Просто щастя, що я не встигла натиснути кнопку. Потім технік мені сказав, що під плитою температура піднімається до ста градусів.

— І він виліз?

— Нічого подібного. Він застряг. Лежить і шипить. Довелося демонтувати плиту. А технік сказав...

— Але мають же бути якісь світлі моменти, — наполягала Ельза.

— Жодного! — відрізала бабуся. — Але найстрашніше, я не уявляю, що він викине завтра.

— Пірне в сміттєпровід? — запропонувала як робочу гіпотезу Ельза.

— Це він вже робив. Катеринка спіймала його за задні лапи. Все доводиться тримати під замком, все перевіряти, все ховати. За останніх півроку я постаріла на десять років.

Останні слова бабусі не відповідали істині. Виглядала вона чудово. Боротьба з Кером додавала її життю певної гостроти. Мученицький вінець бабусю молодив.

І ось, прислухаючись до цієї неспішної бесіди і повзаючи при тому з скальпелем у зубах по слизькій підкладці, я намагалася уявити собі, що я нічого не знаю. Припустимо, я випадкова людина, Кера в очі не бачила. Ким він мені уявиться? Кошеням? Цуценям?.. Але вже зовсім не чортеням зі старої гравюри...

Мене вдома не було, коли батько привіз Кера. Я затрималася на тренуванні, тому і побачила його останньою.

Він сидів на столі і видався мені схожим на голодну, замерзлу мавпочку, що забула про жвавість і лукавство мавпячого племені. Він кутався в якусь сіру ганчірку, з якою нізащо не бажав розлучатися, і його світло-сірі очиська були злими і настороженими. Побачивши мене, він вишкірився, батько хотів його приголубити, але Кер відмахнувся від батька довгою, ламкою рукою. Затим незграбно зістрибнув зі столу і зашкандибав у кут.

— Ось, Катеринко, у нас поповнення сімейства, — сумно сказала бабуся, яка обожнює всіляку живність, але яку, як і мене, Кер страшенно розчарував.

Ще вчора ми були сповнені ентузіазму і передчували радісну і зворушливу зустріч з нещасним сиріткою, якого будемо голубити, ніжити і терпляче виховувати. І ось сирітка сидить у кутку, шипить, а з-під сірої ганчірки визирає краєчок недорозвиненого перетинчастого крила.

До зустрічі я знала про Кера стільки ж, скільки будь-який інший мешканець нашої планети. Його і ще п'ятьох таких самих малюків знайшли в рятувальній капсулі на орбіті навколо другої планети в системі, номер якої я, звичайно, забула. На планеті було поселення або база. База загинула за невідомих обставин. Корабель піднятися не встиг, але вони змогли повантажити свою дітвору в рятувальну капсулу і вивести її на орбіту. Може, вони розраховували, що до них прийде допомога, не знаю. Допомога не прийшла, а сигнали капсули були

прийняті експедиційним судном "Вега". Малюки, коли їх знайшли, були ледь живі. Ось їх і привезли на Землю. Куди ще накажете їх везти, якщо дому в них тепер не було?

"Вега", зрозуміло, залишила на орбіті маяк. Отже, якщо прилетять рятувальники, вони знатимуть, куди евакуювали малюків.

Спочатку їх хотіли залишити в спеціальному інтернаті. Потім вирішили розподілити по сім'ях: малюкам потрібна постійна турбота і батьківська ласка. І мій батько отримав дозвіл узяти сироту на виховання. Я гадала тоді, що деякі мої подруги луснуть від заздрості. Наша сім'я виявилася майже ідеалом за представленими у ній професіями: батько — біолог, точніше, космобіолог, мама — медик, а бабуся — відомий фахівець-теоретик з дошкільного виховання.

Ось ми і стали жити разом. Якщо це можна назвати "разом", мені не хотілося б кривдити Кера, але некомунікабельність, що існувала між нами, була споріднена з тією, що виникає часом між людьми і дикими тваринами. Припустимо, ви селите у себе горностая. Тварина рухлива, сильна і гарна. Ви оточуєте його ласкою, годуєте його м'ясом удосталь, споруджуєте йому зручну постіль, але ви думаєте при цьому, що він якщо не сьогодні, то потім, через тиждень, місяць, відплатить вам взаємністю. Але він і сьогодні, і завтра, і післязавтра спокійнісінько кусає простягнуту руку, все краде, створює під подушками запаси гниючого м'яса і чекає тільки можливості, щоб утекти з дому, повернутися до голоду і невпевненості свого лісового існування. Він переконаний, що ви його ворог, що всі навколо його вороги, що заманили сюди, аби з'їсти. Ось таку аналогію можна було б провести і з Кером.

Він нічого не хотів розуміти. Це не означає, що він насправді не розумів. Йому була навіяна російська мова, нам — його мова, так що за бажання ми могли б поговорити. Як би не так.

Пам'ятаю, тижнів через два такого життя я в хвилину роздратування, коли Кер щойно роздер на дрібні клаптики дуже потрібний мені лист, та при тому зжер ці клаптики, сказала йому:

— Друже, ти що, провокуєш мене на рукоприкладство? Не доб'єшся. Я маленьких не б'ю.

Він зробив вигляд, що ні слова не зрозумів, підстрибнув і укусив мене за повчально простягнутий в його бік палець. Щиро кажучи, я вічно ходила з розпухлими, ниючими пальцями, а в школі чи на тренуваннях мені не хотілося зізнаватися, що це робота мого чарівного сирітки, і я брехала відчайдушно про скунса-смердючку, що приходить до мене, та розповідала легенди про вдячність і чуйність Керчика.

Бабусю він узагалі ні в гріш не ставив, всі її виховні теорії руйнував одним махом, маму не помічав, лише батька побоювався, що того дуже засмучувало.

Батько запевняв, що за рівнем фізичного і розумового розвитку наша нова дитина дорівнює десятирічній. І росте він швидше, ніж ми. Так що ми зустрілися з ним, коли мені було тринадцять, йому ніби то десять. А до моїх сімнадцяти ми маємо порівнятися. За умови, звичайно, що фізіологи не помилилися.

Дурним його назвати було неможна. Доказом тому випадок із щоденником спостережень. Щоденник — назва умовна. Над Кером, як і над іншими малюками, провадилося постійне спостереження. Камери, приховані в стіні кімнати, постійно фіксували його життя. А крім того, ми домовилися записувати в товстенну книгу, не знаю, де її розкопала бабуся, усе цікаве, що, на наш погляд, відбувалося з Кером. Читати він не вмів. Його цьому ще не вчили, але якось здогадався, що періодичні звернення людей до товстої книги мають до нього пряме відношення. Може, просто зв'язав послідовність подій — адже діти такі спостережливі. Варто було йому щось накоїти, бабуся або я, тато рідше,

хапалися за книгу і починали в ній дряпати. Так от, книга зникла, і ми спочатку навіть не здогадалися, що це його рук справа. Він і виду не подав. Так само кусався, відмовлявся від коржиків бабусі і нотацій бабусі. І в очах у нього стояла та сама порожнеча і злоба на нас, на весь наш земний, загалом тепло до нього налаштований світ.

Я тоді намагалася дізнатися у батька, яке становище в інших сім'ях, що взяли на виховання малюків. Виявилось, те ж саме. У тій чи іншій степені. У одного професора Кембріджського університету жила дівчинка з врятованих. Вона нікого навіть упізнавати не хотіла. До нас приїжджав психіатр, то він зізнався, що "на даному етапі ми безсилі знайти шлях до їх сердець", і поїхав, а бабуся потім докоряла йому: "Хіба можна так говорити про дітей?"

Так от, книги він боявся, чекав, певно, від неї якихось неприємностей, і вирішив спалити її в саду, для чого обламав уночі гілки яблуні, зламав бузковий кущ, склав усе на купу, підпалив, тільки сирі гілки погано горіли, цього він не знав.

Спочатку приїхали пожежники, потім ми самі прокинулися. Дивлюся у вікно — там страшні прожектори, тривожно; виявляється, пожежний розвідник занюхав дим і приїхав нас рятувати. Кер втік у будинок, улігся, весь мокрий, вимазаний сажею, в ліжко і вдавав, що нічого не трапилося. Книгу він зіпсував намертво, але був собою задоволений і у відповідь на наші докірливі погляди радісно скалився — зубки гострі, хижі.

Літати він не може. Розчепірює крильця, стає схожим на кажана і неначе розуміє при цьому, що недолугий і навіть смішний в наших очах. А літати йому кортить, він може годинами сидіти край вікна, дивитися на птахів, він себе відчуває ближче до птахів, аніж до нас. А одного разу кішка спіймала кажана. Він, як побачив, кинувся до кішки, мало не вбив її, летючу мишу відняв, тільки вона вже була задушена. Ніхто у нього цю мишу відібрати не зміг, бабуся переживала, плакала у себе в кімнаті, він сам мишу поховав десь, закопав. Напевно, вирішив, що миша йому

далека родичка. А за кішкою відтоді ганявся, шипів на неї, бабуся навіть віддала її потім своїй племінниці від гріха подалі.

Я знайшла ці мої нотатки, особисті нотатки, лише для себе, і здивувалася — адже минуло три роки. Мені вже шістнадцять, нашому диву смугастому — невідомо скільки, але він уже майже дорослий. Він підріс. Але оскільки я теж підросла, і солідно, то він все одно тільки-тільки дістає мені до пояса. Три роки — це дуже багато, страшенно багато, те, що було зі мною три роки тому, те, що я робила і думала, мені здається цілком чужим і дурним, немов відбувалося це з іншою людиною. Це була недурна і досить освічена тринадцятирічна дівчинка, а зараз... тепер у мене інші інтереси.

А ось що стосується Кера, то мені здається, він з'явився в нашому будинку всього кілька днів тому. Я чудово пам'ятаю і той день, і перші слова, які були сказані, і перші переживання.

Кер тоді спочатку прожив у нас рік. Цілий рік ми носилися з ним як з писаною торбою. Мама мені потім якось сказала: "Мені навіть ніяково, скільки батьківської ласки ми відняли у тебе заради нашого звіреняти". Я не дуже з цього засмучувалася. Мені батьківської ласки вистачало, особливо якщо врахувати, що я людина самостійна і чудово можу обійтися половиною норми.

Всім нам було сумно від того, що наше терпіння і увага пропадали марно. Він розірве мій малюнок або ще чогось нашкодить, я йому кажу: "Ну скажи, диво окасте, за що ти мене ненавидиш?" — "За те", — відповідає. Він узагалі вважав за краще обходитися без допомоги виразної мови. Фраза довша від двох слів йому була огидна. Найчастіше він обмежувався двома виразами: "Ні" і "Не хочу". Потім додав до цього словника "йди геть". Вчитися він теж не хотів. Тут уже ми були абсолютно безсилі. А через рік його у нас раптом забрали.

Тоді батько прийшов додому і сказав:

— Завтра Кер від'їжджає.

У цю мить Кер був зайнятий тим, що малював чорною фарбою квадрати на золотистій оббивці канапи. Він не знав, що фарба змивається, і його бентежило, що ніхто його не зупиняє. Кер підняв вухо, почувши ці слова, але малювати не перестав.

— Чому? — здивувалася бабуся. — Хіба йому у нас погано?

— Погано, — сказав батько. — Він тут завжди відчуває себе пригніченим.

Кер провів чорною фарбою довгу смугу, довів її до підлоги і застиг у незручній позі, підслуховуючи, що буде далі.

— Ми настільки чужі йому, що боюся, ми швидше травмуємо його, аніж виховуємо.

— І куди ж його відправляють?

— Створена база — ізольований центр, де умови, сподіваються вчені, наближені до звичного для нього оточення. Туди відправляють усіх малюків. Вони будуть надалі рости всі разом.

— Але він уже до нас звик, — заперечила я без особливої переконаності.

— Звик? — здивувався батько.

Кер умочив квач у фарбу і уміло забризкав мене з голови до ніг. Коли я відмилася, батько пояснив, що малюкові треба жити в колективі собі подібних, що ще невідомо, коли йому вдасться повернутися додому, а поки я повинна уявити собі, хотіла б я провести роки наодинці, серед

родичів Кера, чи вважала б за краще жити в дитячому садку, вірніше інтернаті, з такими ж, як я, дітьми? Я не змогла дати чіткої відповіді, а Кер цілу ніч не спав, перебирав накопичені ним за останній рік багатства — він великий лахмітник, тягне собі в кімнату усе, включно до склянок, череп'я, камінчиків, старих папірців, сучків і гілок, що здивували його своєю формою чи фактурою. Вранці виявили Кера внизу, у передпокої. Снідати він не хотів, зібравши свої багатства в мішок, сидів поряд з ним, наче боявся пропустити потяг.

— Ні, — сказала бабуся, яка встала першою і дуже турбувалася, що Кер ніяк не висловив жалю з приводу від'їзду. — Так ти не поїдеш. Ти спочатку поснідаєш, як всі люди.

— Не хочу, — проквакав Кер.

Губ у нього немає, рот змикається щільно, навіть не побачиш, де ця щілина, зате як відкриє — немов у жаби.

— Радий, що від'їжджаєш? — запитала я, спустившись услід за бабусею.

У це питання я спробувала вкласти всю свою образу на невдячне звіря.

Кер подивився на мене впритул і не удостоїв відповіддю.

Снідати він так і не став, чекав батька на порозі. Ми вийшли з ним попрощатися, він пірнув у флаєр і сховався там. Флаєр полетів. Ми з бабусею повернулися в будинок, настрій був поганий, ревти хотілося, а бабуся весь час себе карала за те, що не знайшла до нього підходу.

— Зрозумій, Катеринко, — казала вона мені. — Адже, врешті-решт, батько має рацію. Абсолютно має рацію. Нас все-таки багато, а він один.

А що ми знаємо про те, як з ним поводилася його мати? Може, його треба вранці гладити по голові?

— Я бачила, як ти гладила, експериментувала. Він тебе чапнув.

Я була непримиренна. Кер мене образив. Ну й скатеркою дорога.

Так ми і злилися цілий день. Увечері повернувся батько, розповів, як усе вдало придумали для малюків, як там все розраховано по їх зросту, а температура, вологість і так далі обчислені за оптимальними параметрами.

— А як вони його зустріли? — запитала бабуся.

— Хто?

— Ну, решта малюків.

— Як? — батько знизав плечима. — Спокійно. Байдуже зустріли. І не намагайся, мамо, прикладати до них наші емоції. Поглянули на нього і зайнялися своїми справами...

А тієї ж ночі трапилася надзвичайна подія. Троє з шістьох малюків утекли зі свого нового дому, проявивши при цьому велику кмітливість. Нас попередили, тому що Кер міг повернутися і додому. Але він не повернувся. Їх усіх спіймали біля космодрому, як вони примудрилися дістатися до нього — незбагненно. За ніч вони пройшли шістдесят кілометрів. А вони ж іще діти.

Утікачів повернули на базу, пояснили їм укотре, що ніхто, на жаль, не знає, в якій стороні знаходиться їх дім, вони, укотре, не звернули жодної уваги на ці слова і вмовляння. Ніби не чули.

Потім минуло три або чотири дні без будь-яких подій. Це не означає, що ми забули про Кера, ні, все-таки в будинку залишалося безліч слідів його руйнівної діяльності — і вранці четвертого дня, коли я піднялася за чимось в ту кімнату, де раніше жив Кер, а тепер батько вирішив зробити майстерню, Кер мирно спав на верстаку, підклавши під голову мішок зі своїми багатствами.

— Ах! — сказала я.

І дуже зраділа.

Він відкрив очиська і показав мені кулачок. Мовчи, мовляв.

— Ні в якому разі, — сказала я. — Ти ж рецидивіст. Всі хочуть зробити для тебе як краще, а ти всім робиш як гірше.

Кер зобразив повний відчай, уткнувся носом у мішок, але я продовжувала:

— Зараз тобі доведеться вирушати назад на базу, де живуть твої товариші, тому що через тебе турбуються люди...

Не знаю, що мене тягнуло за язик. Може, коли йому сказали, що потрібно від'їжджати, він надто швидко зібрав свій мішок і дуже вже хотів швидше забратися звідси?

Тут Кер стрибнув у відкрите вікно, і, коли я, спохопившись, що ж я роблю, кинулася за ним, його і слід прохолов.

На шум піднялася бабуся, яку мучили передчуття, а там прибігла і мама, тому що вже подзвонили з бази і сказали, що Кер і ще один малюк, який також жив неподалік від Москви, знову втекли.

Ми шукали Кера всією сім'єю, облазили сад, всі його потаємні куточки, але не знайшли. Виявив його батько. Кер, виявляється, непомітно повернувся до своєї кімнати і вже встиг розорити верстак, на якому йому спати незручно, показуючи цим, щоб йому повернули його ліжко.

Після довгих перемовин з базою нам дозволили залишити Кера у себе, раз уже він сам того хоче. А незабаром і решта малюків роз'їхалися по колишніх будинках. Лише двоє залишилися на базі. Певно, як розсудила бабуся, у своїх земних сім'ях вони не отримали тієї турботи, яку ми, тобто насамперед бабуся, змогли забезпечити нашому шибеникові. Бабуся марнославна, але, очевидно, це характерно для всіх бабусь, коли справа стосується їх онуків.

І ви гадаєте, що після всіх цих пригод Кер став спокійний, слухняний, почав вчитися і поважав старших? Як би не так. Все пішло майже як і раніше. Не зовсім як і раніше, тому що бабуся ввела до розряду покарань загрозу повернути його на базу, яку чомусь іменувала "притулком", і ця загроза діяла. І ще не зовсім як і раніше, тому що Кер трохи подорослішав, і я стала помічати, що він краде у мене відеоплівки і ночами крутить їх на своїй навчальній машині. Не знаю вже, що він у них тямив, але, напевно, йому було цікаво.

А загалом, хоч і став він членом нашої сім'ї, і думка про те, щоб він кудись виїхав, здається навіть смішною, рідним я його не відчуваю. Може, і тому, що він мені не пробачив маленької помсти того дня, коли втік з "притулку". З іншими членами нашої родини він, скажімо, лояльний, мені він — ворог номер один. І кілька разів, коли до мене приходили гості, він вдирався до кімнати і нахабно бешкетував, навмисно, щоб мені дошкулити. Щоправда, йому це не вдавалося, а якщо гості не лякалися його, а сміялися, то він швидко скисав і повз до себе в кімнату.

І ще одне: цього року Кер навчився літати. Спочатку він насадив собі ґуль, шугаючи з дерев і даху, а потім у нього стало виходити цілком пристойно, правда, він високо не піднімається і летить доволі повільно.

Крила у нього відросли і нагадують мені крила найперших аеропланів. Але вони дуже тонкі і складаються на спині, немов хребет стародавнього ящера. Іноді він дозволяє бабусі почухати крило, розправляє його, і видовище це, доповім я вам, абсолютно фантастичне: уявіть мою інтелігентну стареньку, яка сидить у кріслі, напівзакрита сірим тонким крилом, біля ніг її розташувався справжнісінький чорт, який мружиться від задоволення. Кер соромиться, якщо хто-небудь побачить його в такій легковажній позі, шипить і вдає, що прийшов за книжкою або плівкою, а бабуся бурчить, що їм з Кером не дають поговорити по душах, хоча я присягаюся, що ні про що вони не розмовляють. Вони мовчать і насолоджуються самим процесом спілкування.

А з пошуками їх справжнього дому справа поки не рухається. Я все розумію, але мені сумно усвідомлювати, що, можливо, цим істотам доведеться все життя провести тут.

А я вже три місяці як у збірній Москви. Я вважаю себе непоганою пузиристкою. Дивне це слово — пузиристка, мені завжди здається, що за цим повинно ховатися щось товсте і рожеве. А я, як відомо, не товста і не рожева. Ось навчиться Кер літати трохи краще, візьму його якось із собою. Хай подивиться, що його ворогиня теж на щось придатна.

Ніколи нічого не можна передбачити в житті. Я зараз дістала свої старі двошарові нотатки з проміжком у три роки і подумала вже не про те, чи змінилася я сама, а про зміну самої суті подій. Я прочитала нотатки, не думаючи, що продовжу їх — підліткова графоманія мене вже полишила, — але непомітно для себе самої почала писати, занурюючись у минуле, далеке і зовсім недавнє.

Словом, минуло трохи часу. Декілька місяців. І звичайно, якби все йшло як годиться, писати не було б про що. Але захворіла і померла бабуся. І трапилося це, загалом, непомітно для всіх. Бабуся була вічною, і, якщо вона прихворювала, це сприймалося як щось цілком природне. Бабуся часто прихворювала, у неї було погане серце, а на операцію вона

не погоджувалася, чомусь вона щиро була упевнена, що штучні клапани людині протиприродні.

Померла бабуся, коли нікого не було вдома. Кер того дня полетів до свого співвітчизника, що жив кілометрів за сто від нас, у будинку самотньої професорші. Полетів він не на крилах, на флаєрі, він не любив цікавих поглядів і розпитувань. Він, зрозуміло, вже не кусався, не шипів, зустрівшись з незнайомою людиною, але намагався піти або полетіти, словом, уникнути зустрічі. Я була на змаганнях, батько з матір'ю на роботі. Кер повернувся додому найраніше і знайшов бабусю мертвою. Він, звичайно, не зміркував викликати "Швидку допомогу", хоч це вже нікому б не допомогло — бабуся померла години за дві до його повернення, — а спробував витягнути її з будинку, покласти її у флаєр... Тут повернувся додому батько.

Я декілька тижнів після цього жила під враженням смерті бабусі. Все з рук валилося. Ну як же так? Адже ось речі бабусі, ось її книга недочитана, а в шафі її сукня, яку вона з такою помпою шила собі до сімдесятиріччя і відтоді жодного разу не вдягнула. Яка несправедливість, що речі живучіші від людей. І я навіть подумала, що був сенс у звичаях скіфів, які віддавали вогневі все, що залишалося на цьому світі від людини, щоб нічого не нагадувало про неї близьким. Вони знали ціну забуттю. А може, це були не скіфи, а можливо, вони не мали рації... Я місця собі не знаходила, не з'являлася в інституті Часу, де у мене була практика, закинула всі тренування, хоча на носі була першість міста. Всім було погано, але виявилось, що найгірше Керові.

Чи то він ще не стикався у своєму світі зі смертю, чи то забув про це, маленький був, але найдивовижніше, що він просто зненавидів всіх нас за це. Ні з ким не хотів спілкуватися. Сидів у себе, нікуди не вилазив. Тільки один раз спустився вниз, зайшов до бібліотеки, підклав стілець до шафи і витягнув звідти всі старі дитячі книги, які колись належали мені, а потім бабуся їх читала Керу. У перший рік, поки він у нас жив. Я тоді думала, що він їх і не слухає, навіть глузувала з бабусі: "У них крокодили по вулицях не ходять, а що таке неуважність, він ніколи не зрозуміє". —

"Ти ж зрозуміла, — відповідала бабуся і продовжувала: — "Ось який розсіяний з вулиці Бассейної..." Кер сидів у кутку і вдавав, що розглядає стелю.

Так от, він усі ці книги зібрав, відніс до себе і поклав край ліжка. Більше нічого не взяв. На похорон бабусі не пішов, може, і не знав, що це таке, або не захотів. І на її могилу жодного разу не пішов. Він став уже кремезний, мов куля, ноги у нього короткі, криві, жодного одягу він не визнавав, навіть у найбільші морози, і взагалі, по-моєму, на зміни температури не реагував. Лише в останній рік накидав камізельку на хутрі, з прорізом на спині. Коли бабуся померла, він цю камізельку викинув, і я зрозуміла, що носив він її тільки заради бабусі. А може, я так придумала, тому що тоді мені хотілося так думати.

І став він якийсь розгублений, немов його обдурили. Він почав уважно дивитися за мамою, я думаю, тому, що вона здавалася йому схожою на бабусю. Він боявся і її втратити. Ми з мамою про це жодного разу не розмовляли, але вона напевно розуміла, і навіть тон у неї в розмовах з Кером (які там розмови — мама говорить, він, як завжди, мовчить) став якийсь змовницький, немов вони знали щось, чого нам, необізнаним, знати було не можна.

Зі мною він спілкуватися не хотів.

Минуло місяці три від смерті бабусі, і наше життя начебто увійшло в колію. Кер все частіше пропадав у свого співвітчизника, той теж до нас прилітав. Вони йшли далеко від дому, у ліс, про щось балакали, і мені їх було шкода.

Іноді Кер прилітав зі мною на тренування. Йому, певно, подобалося дивитися, як ми ганяли в пузирях. Він найчастіше залишався у флаєрі, спостерігав за мною з віконця, і я завжди відчувала його погляд. Одного разу він чомусь занепокоївся за мене, або мені хотілося так думати, підняв флаєр і злетів.

Перепало за це мені — вважається, що флаєр може пошкодити кулю, хоча це чиста теорія. Інструктор читав мені нотацію. Він чудово знав, що я тут ні до чого, але читав, щоб приструнити Кера. Кер відразу полетів, навіть не подумавши, що мені теж потрібний флаєр, щоб повернутися додому. І місяць після цього на аеродромі не з'являвся. Потім відновив свої поїздки зі мною.

У липні ми вирушили на змагання до Криму. Там у Планерній чудові висхідні потоки. Ми з Кером підігнали мій пузир, перевірили кожен квадратний міліметр, ставка була висока — якщо я увійду до трійки, значить, я увійду до збірної. Кер знав про це.

Коли ми вранці вивантажилися в долині, я довго стояла, видивлялася в небо, я завжди люблю видивлятися на летючі пузирі. Вони здавалися повітряними кульками, утраченими незграбними малюками, вони відсвічували мов мильні бульки, і людей усередині пузирів було майже не видно.

Учасників на ті змагання зібралося чоловік триста, не менше. Деякі прибули здалеку. Просто над моєю головою тягнувся ланцюжок пузирів київської команди. Мені друзі ще в Москві казали про їх кулі: їх кулі більші за розміром, аніж наші, і здавалися смугастими — червоними з жовтим. Зсередини вони, звичайно, прозорі, але зовні барвисті. Кияни сильні в групових змаганнях. Їх кулі кріпляться одна до одної з льоту, немов прилипають, і миттєво перебудовуються в ланцюжки, кола, хрести, розсипаються, мов розірвана нитка бісеру, і знову безпомилково знаходять сусіда. Я знаю, як складно працювати у фігурному літанні, сама більше року була в московській команді, поки не перейшла в одиночки.

Потім я замилувалася таджиками слаломістами. Одна за одною їх кульки ковзали між вигадливо натягнутими тросами траси, завмирали на мить, падали вниз і спіраллю злітали до неба. Хотілося навіть примружитися, щоб розгледіти тонкі ниточки, за які їх тягнув, мов маріонетки, невидимий ляльковод. І тут-таки я побачила блакитну,

відому тут кожному, кулю Раджендри Сингха — швидкісного аса, торішнього чемпіона, мого суперника. Сингх своїх карт не розкривав, ширяв неквапом над полем, немов злетів, щоб помилуватися природою. Я помахала Сингху, хоча навряд чи він міг упізнати мене з висоти.

Я підійшла до знайомого хлопця з ленінградської команди. Він щойно вліз у пузир і не встиг ще застебнутися. Пузир здавався прозорою ганчіркою, пластиковим мішком.

— Допоможи мені, — сказав ленінградець.

Тут він побачив Кера, раніше вони не зустрічалися, і здригнувся від несподіванки.

— Ой, — сказав він. — Що це?

Кер образився, насупився, він такого фамільярного звернення не терпів. Я вилаяла ленінградця:

— Хіба так можна? Ти до нього як до песика звернувся.

— Я нічого такого не сказав. А він звідки?

— Це мій брат, — сказала я.

— Рідний? — не вгавав ленінградець, який усе ще не міг утямити, що я не маю наміру жартувати.

Я краєм ока стежила за Кером, але його побачили хлопці з моєї команди, вони його знали і нещадно експлуатували. Це було краще, ніж розчулення чи здивування. Я почула, як Свєта Сахніна крикнула йому:

— Кере, любий, ти чого такий сумний? Піднімися метрів на п'ять, перевір напрям потоку.

Той слухняно злетів у небо і почав ширяти, піднімаючись вище і опускаючись, а мій ленінградець дивився на це роззявивши рота. Тоді я сказала йому:

— Залізай всередину. Скільки я маю тебе чекати.

Я, слід сказати, пишалася Кером і з кожним днем все більше виповнювалася впевненістю у тому, що він по-своєму гарний, як гарне будь-яке функціонально влаштоване тіло.

Ленінградець, продовжуючи дивуватися, забрався у свій пластиковий мішок. Я задраїла йому верхній люк, і він почав надувати свій пузир. Він перевірив гвинт — той нормально відпрацював на холостому ходу, махнув мені рукою, щоб я відчепила баласт. Я зняла гирку, пузир різко злетів у повітря і завис над моєю головою. Ленінградець висів усередині пузиря, мов павук у павутинні, і я помітила, що кріплення у нього розміщені не дуже надійно. Ленінградець накренив пузир, перевіряючи його маневреність, гвинт ззаду перетворився на виблискуюче коло, і пузир пішов угору, набираючи висоту.

Кер притягнув мені мій пузир, і я вирішила його випробувати. Піднімаючись у повітря, я ніколи не включаю гвинт, поки не наберу порядної висоти. Очевидно, ніхто, окрім найперших авіаторів, не переживав ніколи цього дивовижного відчуття — летіти в небі, неначе під тобою нічого немає. У любительських пузирях саме через це робиться невелика непрозора підстилка внизу, бо з незвички здається, що ти можеш впасти з висоти.

Зсередини стінкок майже не видно, а кріплення, якими я підвішена до центру пузиря, ми з Кером зробили теж прозорими. Тому ніщо не заважає мені уявляти, що я лечу сама по собі, мов уві сні.

Кер піднімався поряд зі мною, дивився на мене злими очима, я знаю чому — він не терпить, коли я піднімаюся більш ніж на півкілометра — тоді він не може слідувати за мною і перестає відчувати власну перевагу.

Я увімкнула двигун і швидко залишила Кера внизу. Пузир слухався мене бездоганно. І саме в ту мить я зрозуміла, що немає у мене суперників тут, що я всіх обжену і на швидкісних гонках, і на слаломі — траса його, прокладена між підвішеними з аеростатів тросами, була однією з найскладніших у світі, і зранку мені треба буде випробувати її. Кер чорною цяткою ширяв піді мною, спускатися на землю не хотів, але й вище йому було не піднятися.

І тут мої мрії потерпіли несподіваний крах. Усе через якогось божевільного курортника. Він вилетів на флаєрі з-за гори і швидко пішов напяму. Ніхто його вчасно не помітив, не приземлив. Побачивши стільки куль, ширяючих у повітрі, він злякався, що може зіткнутися з ними, пустив флаєр якось навскоси, щоб уникнути верхніх пузирів, які вільно ширяли в повітряних потоках, і я озирнутися не встигла, як він щасливо врізався в мою кулю. Таке трапляється раз на десять років. Якби я злітала за розкладом, коли б не моя самодіяльність, коли я, думаючи, що лише перевірю кріплення, навіть парашута надягати не стала, нічого б не трапилося. Пузир — найбезпечніший у світі вид транспорту, у нього два шари обшивки, він міцний та еластичний.

Коли цей курортник в мене врізався, він умудрився вдарити по пузирю єдиною гострою деталлю флаєра — стабілізатором, рівненько так розпороти зовнішню оболонку майже навпіл і зробити значну дірку у внутрішній. Повітря почало виходити з такою швидкістю, що куля зморщувалася на очах і пішла вниз. Я тільки встигла увімкнути повністю надходження повітряної суміші, але результат зовсім не виправдав очікувань: з таким самим успіхом я могла б вичерпувати воду з сита.

Все надто швидко сталося; я навіть злякатися не встигла. Та й висота у мене була невелика. Земля мчала мені назустріч, а я все

придумувала, що мені слід зробити по інструкції, щоб не розбитися. Я нічого не встигла.

Друзі, що дивилися знизу, лише ахнули, коли побачили, як мене погубив дурнуватий флаєр, а тренер крикнув їм, щоб розгорнули ще не надутий пузир і підняли. Та звичайно, вони б не встигли нічого зробити — надто вже швидко я падала вниз.

Володя Дегрелль, один з небагатьох, які зміркували, що трапилося, кинув свій пузир так, щоб потрапити під мене біля самої землі. Він страшенно ризикував, він, звичайно, великий майстер, один з десятки найкращих слаломістів Європи, він майже встиг, але теж тільки майже. Встиг лише Кер.

Йому (і мені, звичайно) пощастило, що він кружляв майже піді мною, поглядав вгору, немов передчуваючи лихе. І тут він бачить, що я спокійнісінько валюся з неба в пузирі, який на очах перетворюється на прозору ганчірку зі мною в центрі. Треба ж було йому зметикувати — він полетів вниз з такою самою швидкістю і, коли порівнявся зі мною, всього метрах у п'ятдесяти-сімдесят від землі, підхопив мене і почав відчайдушно бити крилами, щоб затримати моє падіння.

І в результаті ми з ним гримнулись на київський пузир, який підкинув нас угору, і впали на розтягнуте хлопцями полотно. Це не означає, що ми не забилися. Ми, звичайно, забилися. Я відбулася синяками, а Кер зламав пальці правої руки і вивихнув ногу.

Нас абияк залатали, всі дуже багато говорили про Кера, про його кмітливість, рішучість, а він терпів перев'язки — наркозу йому дати не можна, — було йому страшенно боляче, але він терпів. Дуже був на мене лихий, шипів, як три роки не шипів, тоді я, хоч і все в мені боліло, простягнула йому руку і сказала:

— Хочеш, укуси, якщо легше стане.

А він відвернувся і більше на мене не дивився, хоч я, як тільки встала через два дні, відразу приповзла до нього і вже не відходила від його ліжка.

Приходив з вибаченнями той ідіот-турист, він виявився дуже милим хлопцем, океанологом, він мені навіть сподобався, і я на нього не сердилася, але Кер дивився на нього таким похмурим поглядом, що океанолог незабаром пішов, збентежений і заляканий.

Ми повернулися до Москви, так я і не потрапила в збірну, мене навіть на півроку усунули від польотів за те, що я піднялася без парашута.

Я вже встала, Кер ще лежав, у нього погано зростались пальці, всі світила космобіології побували у нас удома, його відвідували й інші колишні малюки, я часто сиділа з ним, і він, великий вже, дорослий, коли ніхто не бачив, просив мене знаками — йому весь час було боляче, — щоб я читала йому вголос дитячі книжки, які читала йому бабуся.

Але бувають такі зачаровані кола. Ось мене не було вдома, коли Кер приїхав, і не було вдома, коли стало відомо, що йому треба від'їжджати.

Раз уже я цілком видужала, то сидіти вдома до кінця канікул не було сенсу. І Кер це також розумів. Він трохи зміцнів, ходив по будинку, почав займатися — він вирішив усе-таки пройти університетський курс. А я вирушила в туристичний похід. У найзвичайнісінький, на байдарці, на два тижні. Кер залишився в Москві.

Я пам'ятаю, увечері лежала я біля багаття, дивилася на зірки і думала: "Ось на одній з них живе рідня мого Кера і не знає, як далеко його занесло від дому і він вимушений важити своїм життям через свою старшу сестру, яка йому зовсім і не сестра і яку він у кращі часи і знати б не захотів". І ще я думала, як то йому дивитися на ці зірки і розуміти те саме, що розумію я.

Тут я почула, що до берега пристала чиясь чужа байдарка — інші туристи приїхали. Я не стала вставати, не було настрою. Тільки краєм вуха чула, про що вони там говорять. Потім чую, один з тих, що приїхали, сьорбаючи чай, просторікує:

— А ви коли-небудь бачили крилатиків?

— Кого? — питає Ірина, моя подруга.

— Крилатиків. Знаєте, кілька років тому їх знайшли в космосі і потім на Землю привезли?

Я нащурила вуха, здогадавшись, про що мова. Правда, я ніколи раніше не чула, щоб їх так називали. Ну гаразд, що робити, треба ж якусь їм мати назву.

— Знаю, бачила, — каже Ірина байдужим голосом.

Вона людина стримана і не стала пояснювати їм, що з одним із крилатиків, з Кером, вона навіть чудово знайома.

— Ось, а я не бачив, — каже той, що приїхав. — І мало конфуз не вийшов. Ми зараз, години тому півтори, йшли по річці, раптом просто з-за хмар вигулькує величезний птах...

— Швидше кажан, — поправив його інший голос.

— Ну, кажан. І просто на нас. Добре ще, що ми не мисливці і немає у нас нічого з собою.

Я підхопилася. Щось трапилося. Кер шукає мене.

— Катеринко, — покликала мене Іра, — ти чула?

— Я візьму байдарку, — сказала я.

— Гаразд, звичайно.

Я шукала в темряві весла. Сергій підійшов до мене і допоміг знести байдарку у воду.

— Я поїду з тобою? — запитав він.

— Ні, — сказала я. — Мені самій швидше.

— Ти помиляєшся, — сказав Сергій. — Ми будемо гребти удвох.

Я більше не стала сперечатися.

— А він покружляв над нами і полетів далі, — долинув до мене голос.

До селища ми дісталися лише до третьої години ночі. У селищі на пошті лежала телеграма від батька: "Прилітай негайно. Кер від'їжджає".

Саме буденне слово "від'їжджає" вразило мене своєю остаточністю.

Я розбудила лісника, вимолила у нього робочий флаєр і полетіла додому.

Можливо, якби я здогадалася прямо рвонути на космодром, я б устигла.

Удома нікого не було. Тільки записка від Кера. Вона була наговорена на машинку, і літери були правильні, байдужі: "Я повернуся".

І все. Тоді я кинулася до відеофону, набрала інформацію. Там мені сказали, що особливий рейс відходить через шість хвилин. І під'єднати мене до нього вже не можуть.

І тоді ще я могла б устигнути. Як виявилось, рейс усе-таки затримався, майже на півгодини, а мій запасний пузир домчав би мене до космодрому швидше. Але я, мов остання дурепа, кинулася на канапу і розревілася. Я була страшенно кривдна на життя, на себе, на батька, який не попередив, на Кера, який не знайшов мене. Тоді я не знала, що виліт затримався саме через нього, тому що він обнишпорив усі притоки Оки і повернувся ледь живий, що його мало не силою затягнули в корабель його співвітчизники. Тому що там усе вирішували хвилини: корабель, що йшов до їх системи, належав не Землі, треба було на планетарному судні викинути їх на орбіту Плутона, щоб перехопити зоряний корабель. І дізналися про це надто пізно, тому що інформація, отримана про планету Кера, прийшла на Землю з оказією і не відразу розібралися, що до чого.

Наревівшись, я піднялася до Кера в кімнату. Там усе залишилося на своїх місцях. Він нічого не став брати з собою. Окрім трьох дитячих книжок. А відмовитися від польоту він теж не міг. У кожного є свій дім.

© БУЛЫЧЕВ К. Люди как люди. — М.: Молодая гвардия, 1975. — 288 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.